

A f u s i ó.

Most mult három éve, (magyar észjárásban babonás szám) hogy a gyümölcs megérett s a fa, mely termé — kivágatott.

A fusió volt a fejsze, mely azon ürügy alatt, hogy letisztítja a Deák-párt hatalmas törzsét a rajta élősködő fattyuhajtásoktól, tövébe csapott, — s az érett gyümölcs (a kormány hatalom) és a hatalmas törzs egyszerre hullottak a földre.

A gyümölcsön megosztozott övéivel Tisza Kálmán.

A kivágott törzsszel pedig befűtött — a hazának!

S az a szegény fa még csak pattogni sem mérészt, mikor hamuvá égett.

*

A balközépi schwindlerek által legyőzött és megalázott deák-párti corifeusok, észre, jellemre, egytől egyig óriások a méregkeverő szakácsokhoz képest, egygyel vigasztalták magukat elfojtott indignatiójuk keserű bánatában, azzal, hogy: »jól van! — Kivágtátok a fát, de gyökere még megvan! — ahhoz nem fértek, mert ekétek nem oly kemény, hogy fölszánthassa a földet

oly mélyen, a meddig e fának gyökerei lehatottak! — Kihajthat újra!«

A frivólok, a hatalommal békülékeny haszonlesők pedig vonatkoztatván természetesen ezt a szellemdús bon mot-t Tisza Kálmánra és az ő balközépi oppositójára, — azzal kengették lelkiismeretüket, hogy: »ha a gyermek kijött egyszer az anya méhéből, oda vissza nem mehet soha többé.«

*

Wenckheim Béla volt a fusió bábája.

Nem volt az a herbathea, meleg borogatás, a mit be ne adott, rá nem rakott volna a vajudó anyára, csak-hogy »halottat ne szüljön.«

Február 3-kán jöttek az »első fájdalmak« s teljes négy hétig huzódott a kuruzslás, miglen Móricz Pál (az előre kiszemelt dajka) vastag emlőihez szorithatta az egyesült szabadelvű pártot, — a ki, hogy nem volt legitim gyermek, hanem csak egy »szerencsétlen perczen« fogamzott korcs, bizonyítja az, hogy sem az apja, sem az anyja nevére nem kereszteltetett, sőt miután sokra rá fogták, azt sem lehetett tudni: ki az apja? Hanem kereszteltetett idegen névre sigy jöve létre az »egyesült szabadelvű párt«, s hogy tisztesség kedvéért legyen neki keresztapja, földiszíték Jókai Móriczot a Szent István-rend kis keresztjével.

*

A fusionális vajudások alatt a bibornokprimás Budán lakott s volt is egyszer kihallgatáson a királynál. Egyenes, nyílt és a dynastia iránt tántorithatlanul hű jellemével, őszintén kifejezte Ő Felsége előtt, hogy nemcsak mint Magyarország első főpapja, hanem mint a hazának hű fia is, csak olyan kabinetben látná a jobb

jövő garantiáját, melyben helyet foglalna báró Sennyey Pál is.

Ez idő alatt báró Wenckheim Béla nem egyszer szaladt be a budavári primatiális palotába s mialatt a sok sikertelen lótás-futás és ministerfogdosás kinszenvedései miatt kipanaszlá magát, sohasem feledkezett meg hangsúlyozni mindenkor, hogy ami a kath. klérus érdekeit illeti, azok senkiben sem birhatnak több garantiát, mint Tiszában, a ki mint kálvinista curátor nagyobb ultramontán, mint Lonkay Antal; báró Sennyey Pál pedig — éppen mivel katolikus, — bizony nem kurizálna a püspököknek olyan érzékeny gyöngédséggel, mint a hogy meg fogja tenni — előrelátólag — Tisza Kálmán.

*

És hogy Wenckheim Béla »előrelátása« mennyire beteljesült, bizonyítja az, hogy kevéssel Tisza kinevezése után, a főispánoknak első missiójuk volt a mellett korteskedni a püspököknél, hogy lépjenek be a báró Vay Miklós által tervezett »főrendiházi kormánypárti klubba«, mely igaz, hogy soha sem létesült, de legalább alkalmat adott a főispánoknak, hogy bizalmas tárgyalásokat folytassanak a püspökökkel, melyeknek eredménye az lón, hogy a klérus nem volt többé Sennyeyista, a mi azonban nem korlátozta a kormánypárti sajtót, hogy még azután is a legcynikusabb impertinentiával hirdesse, hogy »báró Sennyey Pál klerikális.«

Igy történt aztán, hogy mikor a mult évben Tisza Kálmán végigjátszotta a lemondási komédiát, melyet

nehány napig komolyan vett a nemzet, a református elemek nem voltak e miatt úgy elkeseredve, mint ama katolikus körök, melyeknek titkos szövetségét báró Sennyey Pálnak a Tisza-féle sajtó folyvást insinuálja.

Ilyen úton lett a kath. klérus előtt grata persona az, a ki mikor Bécsben először folytak a fusió következményeit tervező kormánytanácskozmányok, szó nélkül hagyta Andrássy Gyulának azt a szellemdús észrevételét, hogy: az esetben, ha báró Sennyey Pált belevennék a kabinetbe, első szükség lenne egy országos kommissiót összehívni a »vallási ügyek szabályozására.«

*

De nemcsak ezt a szellemdús észrevételt hagyta szó nélkül az udvari légkörben hatalmi szomjának első Léthevizét (melytől aztán egész ellenzéki multját elfeledte) szürcsölő »sánta ördög,« hanem szónéklül hagyta azt az információt is, hogy báró Sennyey Pál parlamenti beszédében nyílt támadást intézett a hadsereg ellen, mely pedig az egyedüli húr, mely ő Felségének szívéhez vezet. Szónéklül hagyta ezt az információt, sőt jezsuitikus szemforgatásokkal hajlongott ama bókra, melyet udvari köröktől kapott, hogy ő a nyakas ellenzéki vezér, sohasem támadta meg a monarchia biztonságának garantiáját, ő Felsége szemefényét, a hadsereget! Sime Sennyey Pál a loyális conservatív, megteszi ezt!

Pedig mit tön báró Sennyey Pál?

Intézkedéseket sürgetett, melyek a hadsereg hadi erejét épen oly mértékben erősíteni lettek volna hivatva, a mint hogy gyakorlati czélszerűségük által könnyítettek volna a terheket, melyek a hadsereg tartásából Magyarországra úgy mint Austriára háramlanak.

A mint hogy ez később ki is sült, sőt legmagasabb helyen is tisztába hozatott.

Három év mult azóta el! És ha ő Felsége végigtekint ma hű és bátor hadseregén, a fényesre tisztított festői egyenruhán és a nap sugarában villámló szuronyok fényén, csak egy foltot fog találhatni, a — külpolitikát.

*

Március elsején, az ibolyahónapnak első napján, báró Wenckheim Béla keresztényi töredelemmel, s áldozatra szánt vértanunak szent lemondásával rohant be Bittó Istvánhoz, ki akkor még a miniserelnöki palotában lakott és szó nélkül ölelte át.

Ez az ölelés azt jelentette, hogy meg van az új kabinet!

»Sokat hittem az életben, de azt, hogy lesz idő, mikor miniserelnöknek kell lennem, ezt sohasem hittem!« szólt Wenckheim Béla, vállait füleig huzva, meg leeresztve a derekáig.

*

»Én sem kerestem soha! — felelte Bittó, — s csak azt kívánom nektek, hogy tartsátok meg a mit ígértetek.«

»

E szivélyes ölelés után alig telt el három év, — és ime mennyire más találkozása volt Bittó Istvánnak báró Wenckheim Bélával a kaszinó whist-termében!

Történt a dolog a Kerkapoly-féle indítvány után, melyet a szeszadó tárgyalásakor nyújtottak be, s mely alá megcsipték Hegedüs Sándort is, azzal az ügyes fogással, hogy bár megengedték neki, hogy olvassa, de azzal biztatták, hogy az indítvány beadásába Széll Kálmán is megnyugodott.

És Hegedüs (a jámbor) még Jókait is megcsipte a maga neve mellé, pedig az indítvány nem kívánt egyebet, mint azt, hogy a kormány vegye vissza a törvényjavaslatot és tanulmányozza a muszka szeszfőzési rendszert, azt, a mitől lerészegszik a kozák, mielőtt törököt akarna fogni.

*

Ekkor is immensis váll-fintorítások közt iramlott be Wenckheim Béla, és (beszélvén a mint szokása, senkinek és mindenkinek) keserü szemrehányások közt forgolódott, s elmondta többször egymás után, hogy »ez már igazán szörnyűség! — Nem hagyjátok, hogy a kormány befejezhesse a kiegyezést! — Ti egy szeszóra miatt megállítjátok a napot! — Így nem lehet kormányozni! mondjátok meg nyiltan, hogy meg akarjátok buktatni a kormányt, — de ne hurezcoljátok orránál fogva! — mert ezt már még se lehet tűrni!«

A whist-asztal körül és a teremben számosan voltak együtt, köztük gróf Szapáry Antal és Szlávay József.

Szlávay József gúnyos humorának Dobzse Lászlói nyugalmával gyönyörködött Wenckheim Béla »hajtásában,« s csak várta, mikor botlik egyet alatta a ló; de Bittó Istvánt elfutotta a méreg.

Letette a whist-kártyát az asztalra, s merőn a Wenckheim Béla szeme közé nézett.

»Nekem szól e szemrehányás?« kérdé.

»Neked és mindenkinek, a kik a kormányt folytonos nehézséggel kujonirozzátok.«

E szavakra kicsordult a pohár s a »kis« Bittó fölvette az odadobott keztyüt.

»Mi akadályozzuk a kormányt? mi vagyunk azok, a kik a kormány politikája elé nehézségeket gördítünk?

— Es te mondd ezt? nekem? — Hát három év alatt nem szavaztunk-e meg mindent, a mit a kormány betejesztett a képviselőházban, megszavaztuk sokszor azzal a tiszta öntudattal, hogy olyat szavazunk meg, a mi az országnak nem fog hasznára válni, de megszavaztuk azért, hogy ne vádolhassanak bennünket azzal, hogy nehézségeket gördítünk a kormány politikája elé. Nem akartuk magunk ellen kihívni e vádat, mert hátra volt a kiegyezés és tudtuk, hogy a kormánynak minden kisebb hibáját el kell néznünk a kiegyezés érdekében. És számtalanszor elfojtottuk lelkünkben a meggyőződés intő szózatát, csak hogy megtörténjék az, hogy akadály nélkül vihessétek keresztül politikátokat, s ne mondhasssa senki, hogy e politika jó volt, de nem érvényesülhetett. — Mindent keresztül vittetek, és minden érvényesült, — s most ti azt kívánjátok tőlünk, hogy mert alárendeltük meggyőződésünket a kormány politikájának a kiegyezés érdekében, most rendeljük alá meggyőződésünket a kiegyezés kérdésében is a kormány érdekének? — Oh! megengedem, sőt belátom, hogy a ti kényelmetek jobban ki volna szolgálva, ha e kérdésben is vakon hajtánánk fejet mind arra, a mit élénk terjesztettetek. Belátom, hogy sokkal kellemesebb dolog volna ülni a bársonyszékeken, s ha felelősségre kerül a dolog, velünk takarni be a kiegyezés kiáltó foltjait! — De barátom, ez már nem pártkérdés. Ez az ország jövőjének kérdése. Autonóm vámtarifa alapján nem köthetünk szerződést tiz esztendőre! Ha ti csak az osztrák érdekeket szolgáljátok s nem a magyart,

én részemről ebben titeket támogatni nem foglak soha! Te könnyen beszélsz! Mi neked az, ha kabátodat néhány forinttal drágábban fizeted? Mi neked az, ha háztartásod évenként néhány száz forinttal magasbra rug? — Téged nem tesz tönkre. De a nemzet millióit, kiknek létük krajezárokon fordul meg, az elzsibbadás veszélyébe dönti, s koldusbotra visz. Te gúnyt üzöl abból, hogy egy szesz-óra miatt megállítjuk a napot, sőt több napot vesztegetünk el egy fél-fok vitatása miatt. De tud meg, hogy ez a szesz-óra és ez a fél-fok milliók életerejének óramutatója, s ez a fél-fok épp a fagy ponttól választja el szesziparunkat, melyre ha leszáll, egy olyan iparág fagy be, mely a nemzeti organismusnak egyik életere volt!

Te azt hozod fel ellenem, hogy volt deák-párti létemre hogyan beszélhetek így? Hogy volt deák-párti létemre tudnom kellene, hogy az 1867-ki kiegyezést kényszerhelyzetben hoztuk létre, s Austria akkor épp úgy kénytelen volt elfogadni mindent, mint a hogyan most vagyunk mi kénytelenek elfogadni mindent?

Azzal vigasztalod magad, hogy 1867-ben mi voltunk az erősebbek, — s most mi vagyunk a gyöngébbek? Akkor megnyertük, s most elvesztettük a játszmát? És ha megerősödünk, ismét meg fogjuk nyerni?

Én pedig nyíltan kijelentem neked, hogy ha ezt a kiegyezést elfogadjuk, kérdés: fogunk-e megerősödni valaha! — Ami pedig az 1867-ki kiegyezést illeti, az csak alakilag volt kényszerhelyzet folyománya, s a constitutionalismus az egyetlen pont, a miben Austriának engednie kellett. —

És ha az osztrákok azt állítják, hogy mi őket az 1867-ki kiegyezésen anyagi részben megkárosítottuk, akkor az osztrákok hazudnak! Tudnod kell, hogy mikor a bizottság összeült, hogy kulcsot keressen a quótára, s alapul azt az összeget vette föl, melyet az abszolutismus Magyarország jövedelmeiből a közskiadásokra fordított, ez 5 millióval volt kevesebb mint az a quóta, melyet mi a paritas szerint megajánltunk. Ezen kívül 30 milliót fizetünk ma is évenként az államadósságban ugyanakkor, mikor Austria közvetlenül a kiegyezés után behozta a szelvényadókat. Nem mi okoztunk anyagi kárt Austriának 1867-ben, hanem igazságos érdekeinkből is áldoztunk neki, — és most én nem azt kívánom, hogy Austria áldozzon nekünk a magáéból, és mi osztrákpénzből gazdagodjunk, hanem azt, hogy ismerje be igazságos jogainkat s negátoljon, hogy kivívjuk azokat.«

*

Igy beszélt az az ember, kit mikor miniszterelnök volt, Tisza Kálmán megbuktatott, nehogy végveszélybe döntse a hazát: így beszélt szemben azzal, a ki Strohmanja lett Tiszának azért, hogy megmentésék a — hazát!

*

Hogy mennyire megcsalatkozott Bittó István Wenckheim Bélában, mutatja az is, hogy mikor az új kormány megalakult, s a volt deák-párti képviselők aggódo arczczal keresték föl Bittót, hogy: mi lesz már a világból? — Bittó István lovagias szívének teljes hitével biztatta őket, hogy ne féljenek, Wenckheim Béla nem az az ember, a ki szónélkül túrné

el, ha netalán a balközépi házipolitika föltétlen urat akarna játszani a fusionált pártban. Biztatta őket, hogy ne féljenek a közelgő választásoktól, mert hisz a komitében többsége lesz a Deák-pártnak, — hisz többsége van a kormányban is! És alig mult el néhány hónap, s eljöttek a választások, az történt, hogy mikor a központi bizottmány elnöke: Gorove István, személyesen kereste föl a miniszerelnököt, báró Wenckheim Bélát, hogy a képviseléválasztási mozgalmakról, a fölléptetett jelöltek névsoráról tájékozzamagát, Wenckheim Béla, vállait vonogatva, kijelentette neki, hogy ő neki bizony sem választási mozgalmakról, sem a jelöltek névsoráról nincs tudomása, hanem ha Gorove tudomást akar szerezni ezekről, forduljon vagy a belügyminiszeriumhoz, vagy — Móricz Pálhoz.

*

A kormány-hatalomra jutott kortesvezér a választások alatt érezte magát elemében. A deák-párti körök az egész országban feloszlottak. A balközépiek azonban föntartották a központi komitéval az összeköttetést. A fúsió mámorát mesterségesen szitották mindenfelé, mert ez volt a nóta, mely megtiltotta a separatistikus deák-párti érzelmeknek a tánczot, míg a volt balközépi érzelmek mellette az »égre kapáltak.« A sajtóban a volt balközépi lapok (a Hon, Ellenőr, s Erdélyben a Magyar Polgár) lettek a »kormány közlönyei.« Annak a kormánynak, melyben a deák-párti elemek többségben valának. — Ámde így voltak többségben országszerte is a deák-párti elemek, s mégis mintha az orruk vére folyt volna, úgy elhagyták magukat mindnyájan. Talán

azért, mert örülniök kellett annak, hogy Tisza Kálmán már nem folytatja tovább hazátrontó oppositóját!

*

A deák-párti elemek, már a fusiónak mézes heteiben, valóságos terrorizmus alá kerültek. Lónyaynak nem volt kerülete sehol. Bittó István biztos kerületét átadták Horánszkynek, s adtak Bittónak olyat, hogy abban csak a Tisza Kálmán kegyelmétől függjön. Falk Miksát kitétték egy csúfos bukásnak a Teréz-városban Horn ellenében; és Falk, mikor Keszthelyre ment, Székesfehérvárrt mondá egy volt deák-párti írónak a következő jellemző szavakat: »a balközép uralkodik; s nekünk volt Deák-pártnak, úgy kell tennünk magunkat, mintha ez a mi beleegyezésünkkel történnék. Mert különben ránk fogják, hogy mi akarjuk új lángra szítani az elhamvadt pártoskodást.«

*

Azt a bukást, melyet a balközép a fővárosban szenvedett 1872-ben, ki kellett köszörülni 1875-ben. És minden városrészt, mely 1869-ben a balközépé volt, vissza kellett foglalni a »fusionált pártnak.« Igy lettek Jókai és Csernátony újra pestvárosi országos képviselők. A budaiak pedig nem merték kijelölni Paulert, míg csak magától Tisza Kálmántól meg nem kérdezték: szabad-e? Az erdélyi főispánokat még a választások előtt revideálták. Minden főispán, kiknek a balközép ellen voltak érdemeik, lemondattatott. Lázár Mihály pláne egyenesen felmentetett. És hogy Tisza Kálmán gyűlölködése milyen apróságokra kiterjedt, mutatja az, hogy Lázár Mihályt, mikor elment hozzá, azzal ámitotta, hogy meg fogja hagyni a főispáni széken, csak azért, hogy le ne mondjon, hogy a fölmentés által

sotiset kövessen el rajta. Aztán pedig ezreket költes-tett el, és pénzen vásároltatott voksokat, csakhogy Lázár Mihály képviselő ne lehessen.

*

És ha a volt Deák-párt ellen ilyen terrorizmust követett el, mennyivel nagyobb volt az, melyet a conservativek és Lónyaysták ellen gyakorolt. A Lónyaysták sorra buktak, — a conservativek pedig megfogyva érkeztek vissza a parlamentbe. Apponyi Albert ellen, kiben Tisza Kálmán felismerte a »veszedelmes embert«, valóságos hajtó-vadászatot tartottak, — és most, mikor Árvában Zmeskál Zoltán az ottani volt alispán, mégis beválasztatta Apponyit képviselőnek, Tisza Kálmán e fölötti dühében megbuktatta perfid módon Zmeskált az alispáni széken. Mert Tisza Kálmánt mindenütt a bosszu vezérli és a gyűlölet.

*

Gyönyörű volt az a spitzli-rendszer, mely rögtön a fusió után kivirágzott azok ellenében, a kik mint volt deák-pártiak »gyanusak valának.« Ezek vagy reversálist irtak alá, vagy megbuktak. A belügyminister testvérbátyja és államtitkárja együtt mentek bearbeitolni Erdélyt, s Kolozsvártt külön központi komitét szervez-vén, előre kijelölték a választandók névsorát. Így került az új parlamentbe 176 »szolgabíró,« s így állt elő az a mameluk-tábor, melyhez hasonlót a VIII-ik Henrik angol parlamentje sem mutatott fel. Így tűnt ki már a mult választásokon, hogy Tisza Kálmánnak semmi egyéb célja nincsen, mint pusztán a személyes uralom biztosítása. És így haladtak az események mindig világosabban annak igazolására, hogy Tisza Kálmán nem szerencsétlen politi-

kus, hanem egy szerencsés Schwindler, a ki érték-papírok helyett a hazával játszik.

*

Mert hogy Tisza Kálmán mint ellenzéki vezér mennyire nem gondolkozott soha a »dolgozók« felett, vagy ha gondolkozott is, mennyire nem volt soha egy egészséges gondolata, bizonyítja az, hogy mikor kormányra került, teljesen tájékozatlanul, rendszer és eszme nélkül állott. Nemcsak a ministeriumot nem alakította át, beolvasztván a mihaszna és felesleges közlekedési ministeriumot a kereskedelmibe: hanem betűről betűre megszvaztatta magának azt a budgetet, melyet ő és pártja nem szavazott meg a Bittó kabinetnek. S hogy mennyire tájékozatlan volt a kiegyezési kérdésekben, bizonyítja az, hogy nagy súlyt fektetett már azokra az előleges eszmecserékre is, melyeket a bécsi kormánnyal 1874-ben Bartal György folytatott; s Péchy Tamás este 9 órakor járván haza a ministeriumból, mindennap hűségesen referálta otthon a fogyasztási adók terén támasztandó követeléseinket, melyeknek kedvező elintézésében egy perczig sem kételkedett.

És mikor eljöttek a választások, már a fusionális választások alatt teljes nagyságában tündöklött a — Tisza-aera.

A Tisza-aera, mely annyira magán viselte Tisza Kálmánnak egyéniségét, jellemvonásainak bélyegét, hogy a történetírónak elég e korszakot ismerni csak, hogy jellemezhesse belőle — Tisza Kálmánt.

*

Alkotmányos országban a képviselő választások azok, melyekben kiforrja magát a nemzet anyagi és szellemi érdeke és szükséglete. Sikra szállnak az esz-

mék és érvek, melyek valamely iránynak szószólói. Az irányt pedig a pártok vezérei adják.

A fusionált új pártnak nem volt pozitív programja semmi.

Jelszava csak egy név volt: Tisza Kálmán.

A fusionális választások alatt a Tisza-párt részéről egy beszéd sem tartatott olyan, mely ne csupán silány frázisokból állott volna. Kortes-beszéd volt valamennyi. Egy sem emelkedett Tisza Kálmán szellemi színvonala fölé. Tartalma csak ígélet, és mindig ígélet. Ígélet és bizalom. Bizalom és elbizottság. Elbizottság és szellemi szegénység.

*

Egészen a Tisza-ára volt már az, melyben nem nyílt szerepe a valódi tehetségnek.

Csak a középszerűségnek állt a világ. S az hordta a fejét legmagasabbra, a ki elmondhatta, hogy nyolcz éve fúj egy követ Tiszával!

Mint a francia rémuralomban minden »nemes«: — úgy került itt guillotín alá minden magasabb születésű eszme.

A politikai sansculotteok kikiáltották az »egyenlőséget.« S a ki nem volt velük egyenlő, mert több volt mint ők, annak hallgatnia vagy buknia kellett.

Az európai műveltség, izlés, a politikai koncepcióval járó fantázia, a formáknak eszmét szepítő művészete, — mind, mind száműzve, lenézve valának.

Teljesen a mendikások korszaka jött el s a büszke lordok kengyelt tartottak a barbár jövevénynek.

Szájhősök kiabáltak, hogy nem beszélni, hanem tenni kell!

Politikai demimondeok hirdették Tisza Kálmán — bibliáját.

Szolgabiró-parlament alakult a táblabiró ministernek.

S azok, a kik nem voltak szolgabirák, bírták azután a — szolgaságot!

*

Egészen a Tisza-aera volt már az, melyben a megvesztegetés, erőszak és kortesfogásokra számított ámitások játszták a főszerepet.

Utálat volt nézni azt az örömet és lelkesedést, melylyel a volt balközépiek neki estek a hatalom élvezetének s csak kegyelemből tartották becsületes hazafinak azt, a ki deák-párti volt.

Deák Ferencz akkor már igazán elmondhatta, hogy: »csak Deák vagyok, és nem deák-párti.«

Tisza Kálmán pedig joggal hasonlithatta magát ama folyamhoz, melynek nevét viseli: mikor árad.

*

Mikor az 1875-ki választások bevégeződtek, s az új parlament összeült, Tisza Kálmánnak nem volt ellenzéke.

A mi volt, az nem számított.

És Kossuth Lajos óta nem volt magyar államférfi, a kinek ekkora hatalma lett volna.

És még azok is, a kik sziveikben nem békültek ki Tiszával, a kik látták, hogy a fusió eredménye nem egyéb, mint a deák-párti elemek leigázása, s az ázsiai elemeknek túlsulya az európai elemek fölött; még azok is, a kik nem fojthatták el keblükben a rezensust, látva, hogy a ház három elnöke közül kettő, és hat jegyzője közül három a volt balközépből választatott; még azok is, a kik ismerve Tisza képességeit, pessimisták voltak jövő alkotásai iránt: bizonyos

le nem küzdhető bámulatot és kellemes meglepetést éreztek, látva az óriási majoritást, mely Tisza körül sereglett, s érezve annak a parlamentnek erkölcsi hatalmát, melynek ekkora többsége, és csak egy vezére van.

Még a ki tagadta is a vezér képességeit, kénytelen volt hinni, hogy ily nagy sereggel diadalt nem aratni lehetetlen.

Ily nagy seregnek imponálnia kell. És a kiegyezési alkudozásokra nézve mindenkire biztató volt, hogy Austria egész Magyarországot egy táborban találja vele szemben. A mit e többség mondani fog, egész Magyarország fogja mondani. A mit e többség akarni fog, egész Magyarország fogja akarni. És ez az óriási hatalom mind egy embernek, Tisza Kálmánnak kezében volt. Mit tehetett volna e hatalommal egy olyan államférfi, a kit nem vak szerencse és nem gonosz humbug segített volna a kormány élére, hanem lángész, szorgalom és politikai becsület!

*

A fusió tehát teljes volt s most az lett a feladat, hogy a hozzákötött remények is teljesüljenek.

Tizsának újra felesleges lett az önbirálat. Nem is gyakorolta. Érezve óriási hatalmát, oly gőgös lett, hogy mikor a szélsőbaloldal szemére vetette elvtagadását és Helfy idézgetett régibb beszédeiből, gúnyosan válaszolta:

„hogy a t. képviselő ur saját szavaimat idézte ellenem, arra csak annyit jegyzek meg, hogy ha ilynemű idézetekben kedvét leli, lesz alkalma ebben magát jövőre még többször is gyakorolni.“

Volt joga így beszélni. Mert miért ünnepelte őt az ország? — Azért, mert megtagadta elveit. S ujakat (nehogy azokat is megtagadja) nem mondott vala.

*

Sőt Tisza Kálmán talán meg volt győződve arról, hogy mindaz, a mit a multban elkövetett, a legnagyobb mértékben hasznára vált a hazának. És a szerencsében elbizakodott Schwindler könnyelműségével tekintett mindenre, a mivel meg kellett küzdenie.

A hatalomra jutván, mindenekelőtt élvezte a hatalmat.

Élvezte a hatalmat mint az új házasság, a ki adósságokból rendezte be magát, élvezi a mézes heteket, a nélkül, hogy adósságai eszébe jutnának.

Álmai megvalósultak. Minden szava történeti jelentőségűvé lett.

Mindenkézvonása aczélbetűkkel írta történetlapjaira.

A nemzet géniusa lábainál hever s tőle várja, hogy fölemelje.

A hova megy, megállnak az emberek és utána néznek.

Régi ellenségei, a kik üldözték, csúfolták és lenézték egykor, most hunyászkodva bókolnak előtte, vagy szégyellve kerülnek.

Nem teljesült-e minden, a miről ábrándozott? Nem valósult-e minden, a mire törekedett?

Van-e kivülről államférfi a hazában? van-e, a kitől félnie kellene?

S mindezekért mivel tartozik ő a sorsnak?

Csekélységgel!

Csak a hazát kell — megmentenie?